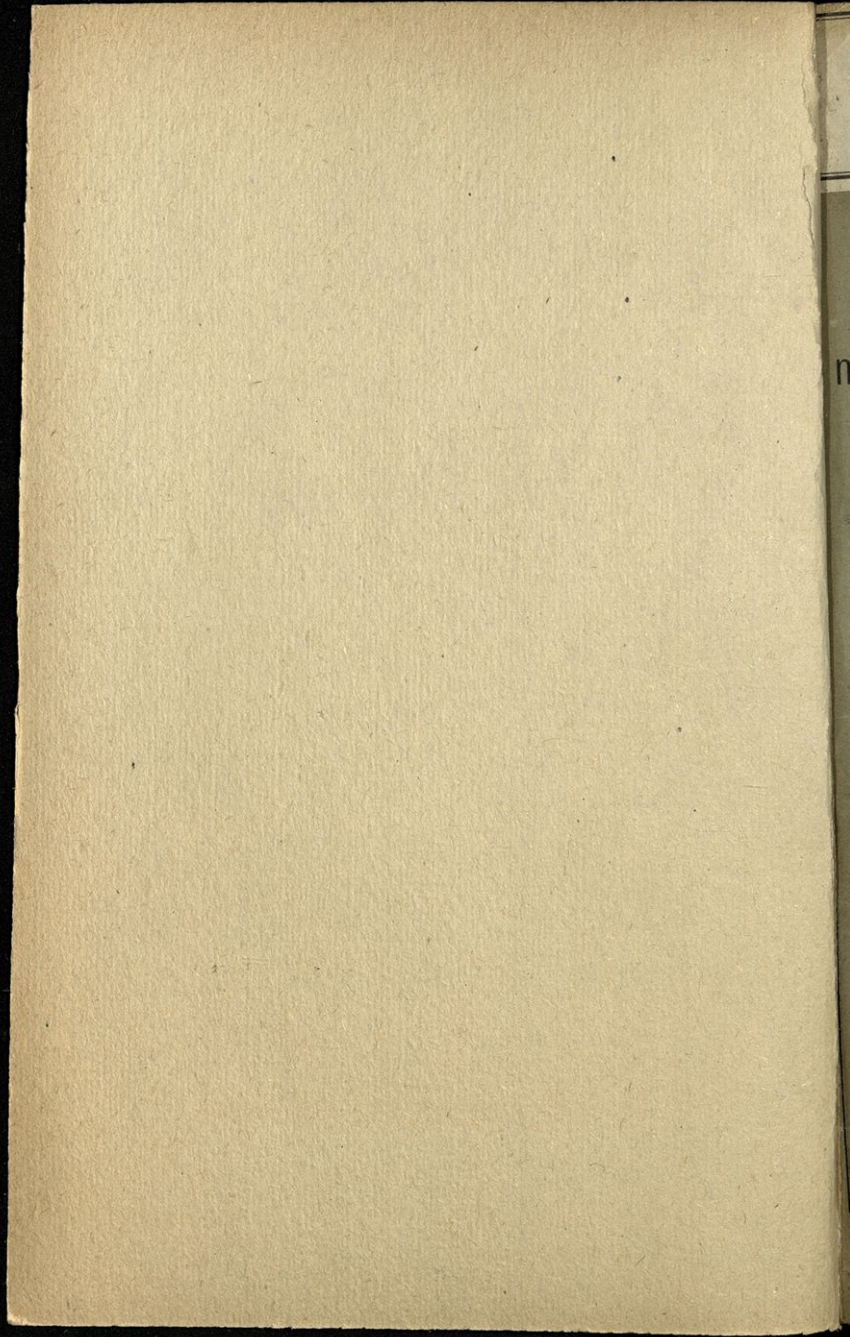

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

41159

41159

Uvodno predavanje

što ga je imao

na hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I.

dne 25. listopada god. 1878.

učitelj slavenskih jezika

Dr. Fr. J. Celestin.

U Zagrebu.

Tiskarski i litografički zavod C. Albrechta.

1878.

Uvodno predavanje

što ga je imao

na hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I.

dne 25. listopada god. 1878.

učitelj slavenskih jezika

Dr. Fr. J. Celestin.

[an]

U Zagrebu.

Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta.

1878.

41159

030011300

Počimljem, evo, moja gospodo, svoja predavanja na našem sveučilištu, da vršim čednu zadaću učitelja slavenskih jezika. Dopustite mi, da danas progovorim u kratko o toj svojoj zadaći u obće i o predmetu objavljenog predavanja napose. Prema tomu razpasti će današnje razmatranje na dva glavna diela. Glede prvoga t. j. glede obćenite svrhe svojih predavanjâ scienim dakako, da imade biti u glavnom praktična, a naime praktična u dvojakom pogledu: u tom, da predavanja o slovnicu pojedinih slavenskih jezika omoguće praktično izučavanje dotičnih jezika i (slovstavâ), i onda takodjer u tom pogledu, da, ne upuštajuć se u odviše subtilna ili prieporna pitanja na obširnom ovome polju, kušamo dobiti takodjer ujedno neki napatka za bolje teoretična i obširnija predavanja g. profesora slavistike.

Svi mi izkusismo već na sebi veliku razvijajuću silu, koja leži u izučavanju jezika i slovstavâ, osobito staroklasičkih. Ovi posljednji jesu ujedno sa matematikom temeljem našega gimnazijskog naobražavanja, temeljem našeg formalnog razvitka. Na njem, na izučavanju staroklasičkih jezika i slovstavâ, imademo si pridobiti najviše ovo dvoje: prvo, da si u jeziku dajemo račun o svakoj i najmanjoj rieči, o svakom obliku, i drugo, da umijemo kaniti se nepotrebne obširnosti, kojom se prikrivaju u naše vrijeme veoma često nejasni pojmovi i nezrele misli.

Ali, ako se ne zadovoljavamo čisto praktičnimi, uzkimi kakovimi svrhama, treba nam na takovom temelju graditi dalje, popunjivati obće naobraženje poznavanjem kulturnog razvitka europskih narodâ. Rieči i jezici jesu samo sredstva, da se njimi označe stvari, pojmovi, misli, — a ne stvari same. Ove tako jednostavne istine dugo ne priznavahu jasno, i još sada si nije mogla priboriti obćega priznanja niti kod najnaprednijih narodâ. Tako n. pr. već prvi veliki europski filozofi, oni, koji su položili temelj našem duhovnomu razvitku, Platon i Aristotel, zabludjivahu se često, primajuć slučajnosti jezika za prave odnošaje u prirodi samoj i misleć, da stvari, za koje ima grčki

jezik isti izraz, moraju biti isto i po svojoj naravi. Iste pogrješke čine neriedko još danas najbolji umovi, uslied česa biva točan prevod na koji god drugi jezik n. pr. Njemca Hegel-a vrlo mučan ili gotovo nemoguć. A da su grčki mislitelji poznavali kontrolu, nalazeću se u prevodu na drugi jezik ili da sadašnji učenjaci neglede na svoju veću univerzalnost nisu često glede jezika — i dakle takodjer više manje glede pojmova i predstavâ — ipak još odviše često ekskluzivni Njemci, Francuzi, Englezi itd.: uspjesi abstraktnog i konkretnog mišljenja bili bi sigurno još veći i trajniji nego jesu.

Ovo je pako tek jedna znamenita korist znanja tuđjih jezika. Druga isto tako važna sastoji u tom, da — kako veli Mill (*Gesammte Werke* I. 218) „bez znanja jezika kojega naroda ne možemo nikada zbilja upoznati njegovih misli, osjećaja i značajnog tipa i da, ako nemamo onog poznavanja o drugih nego o sebi, ostaju nam sile uma do smrti samo na pô razvijene.“

Takova pogibelj prieti osobito mladim i odnosno manjim narodom, ako ne umiju otvoriti si širjih nazorâ. Kod njih mogu se dapače razviti silni predrasudci proti takovim nazorom, ako im narodi ne razumiju temelja te dakle nemogu željeti, da im se pridruže. A sve ovo sada je opasnije nego bijaše ikada prije, baš sada velim za to, jer bujićâ neprijateljskog tuđinstva, upravno ili neupravno navaljivajućih na narod, kakovim pasivnim odporom suzdržati ne možemo, nego treba za odbijanje navale: znanja — i obširnog znanja — združena sa shodnom praktičnom djelatnošću.

Simo spada donekle i poznavanje slavenstva, koje je nemoguće bez znanja slavenskih jezika i slovstava. Dakako da se ono ne može razumjeti tako, da bi svaki pojedinac imao izučiti sve slavenske jezike — on ne može naučiti niti četiri glavne, kako zahtievahu već neki slavenski rodoljubi, odviše nepraktični u svojoj zanesenosti. Znanje po nekoliko slavenskih jezika — osobito po više od dvaju — bijaše i biti će uvijek iznimka. Ali ona važna svrha mogla bi se ipak polučiti više manje tim, da se pruži osobito mladeži zgoda izučavanju ovih jezika, te si pojedini mogu razdieliti posao tako, da bi jedni izučavali po jedan koji iz slavenskih jezika, a drugi za tim opet drugi, te bi tako s vremenom cjelina narodne inteligencije mogla postići uvjete, neobhodno potrebne za slavenoznanja. Ovo je dieljenje posla na sveučilištu čisto naravno, budući je rok boravljenja ovdje pojedincu tako omedjašen, da i sve glavne jezike — makar ih bilo samo 3—4 — obično jedva može slušati u tako kratko vrijeme.

O važnosti slaveno-znanja za uspješan naš razvitak mislim da mi sada obširno govoriti netreba. Dozvolite mi samo, da u kratko iztaknem jednu okolnost. Dosadnji povjestnički razvitak slavenskih narodâ bijaše takav, da su se razvijale ili zatirale, ili dolazile izvana gdje ove gdje one crte u narodnom značaju i razvitku tako, da nijedan slavenski narod ne obisiže svih skupa. Izučavajuć pako tudje narode izučavamo ujedno i sami sebe, a ovo valja takodjer glede slavenskih, u mnogom obziru nam tudjih narodâ. Jer poznata je stvar, da se čovjek za ono, što imade pred očima, običava manje brinuti, misleć da mu je već dosta poznato i to sve dok ne naleti na tudje, nepoznate mu odnošaje, te i nehotice prisposobljavući ih sa svojimi sigurno nalazi mnogo toga, česa prije opažao nije. I može se kazati, da se samopoznaja razvija i napreduje najobičnije i najviše baš ovim putem.

Slaveno-znanje imalo bi nam dakle pokazivati, što je slavensko, što tudje, što koristno, što štetno, što imade budućnost, a što je nema, što zdravi razvitak pospješuje, a što ga zadržava ili bi ga moglo dapače obustaviti na dulje ili kraće vrijeme. Na temelju takvog znanja mogao bi se razvijati svaki slavenski narod, koji imade u obće uvjete samobitnog obstanka i to sigurnije i uspješnije nego do sada te bi izbjegnuo mnogim kojekakovim stranputicam, povjestničkim pogreškam, kojimi je dosta bogatâ poviest pojedinih slavenskih narodâ.

Takodjer moja djelatnost na našem sveučilištu imade doprinieti u tom smislu k razvitku naše samopoznaje — dakako u onom skromnom razmjeru, koji mi nalažu moje sile i moj položaj.

Ovo je u kratko po prilici sve, što sam naumio, da kažem danas o svrsi svojih predavanjâ u obće. Preostaje mi samo, da prije nego predjem na drugu točku današnjeg razmatranja, kažem nekoliko rieči o planu i metodi, kojih bih se htio držati u svom poslu.

Poznata je Schleicherova (Dobrovskoga) dioba slavenskih jezika na dvie grane: na jugoiztočnu (starobugarski, slovenski, srbski, malo — i velikoruski) i na zapadnu (česki sa slovačkim, poljski, gornje — i doljne lužički i polabski.) Osnovana je ova dioba na tom, ostaju-li *d* i *t* pred *l* i *n* (zapadna grana) ili pako izpadaju (jugoiztočna grana). Budući ovaj priznak stroge razlike ne pravi, uzeo je Gj. Daničić (*h* i *ḥ* u istoriji slavenskih jezika — Rad I. 106 — 23 i: *Діоба славенскихъ языка*) *tj* i *dj* t. j. pojav i promjene njihove u slav. jezicih za osnovu svoje diobe na tri grane. U prvoj grani *tj*, *dj* ostali su u glavnom nepromienjeni: srbska ili hrvatska grana. U drugoj ih zamieniše, *s z* (Šl. zap. grana). U trećoj pako sgušilo se

s, z sa j u š, ž te su postali a) č, ž (sadašnji ruski jezici ili b) št, žd (starosl. i bugarski). Novoslovenski pako se približuje u oblicih n. pr. *meja* — prvoj, a sa č: *sveča* — trećoj (ruskomu jeziku). Ovu osnovu diobe priznao je u obće i Schleicher. Sada pako razvija A. Potebnja (Archiv III. 350 ff.) o slavenskom palatalizmu n. pr. i tu misao, „da je takodjer srbski jezik isto tako kao i ostali slavenski razvijao svoj infinitivni oblik iz prvotnog oblika — *kti* i to prilično jednako odaljen — kao i ostali slav. jezici — od prvotne skupine glasova te da paralelizam razvijanja daje mjerilo za odaljenje pojedinih slav jezika medju sobom.“

Počam s jezikom treće (Daničičeve) grane, kanim preći zatim na koji iz glavnih jezika druge te tako proći s vremenom prema svojoj svrsi obširnu oblast — ili barem veći njezin dio — slavenskih jezika i slovstavâ. Ovo bih rado izveo osobito s toga, da pružim većemu broju gospode slušalacâ sgodu, da slušate koji jezik ili možda više ih iz jedne ili druge grane.

Budući je moja svrha — kako već rekoh — ponajviše praktična, nastojati ću glede slovnice, da sa izučavanjem oblika dotičnog jezika spojim neobhodno potrebno iz glasoslovja, pri izboru štivâ pako da opozorujem takodjer na najvažnije sintaktične osobitosti, a napokon da dadem glavne crte literaturnog razvitka. Stoga morati ću veoma ograničiti sravnjivanje te glede oblika (i glasoslovja) zadovoljavati se sravnjivanjem sa staroslovenštinom ili hrvaštinom, glede skladnje pako tim, da ću vas, gospodo, opozorivati na najkrupnije osobitosti, koje su nikle u jeziku samom, a ponešto i na one, koje su posljedice tudjeg upliva. Što se pako tiče literaturnog sravnjivanja, starati ću se, da iz literaturnih fakatâ potražimo najglavnije crte, kojimi se — dakako ne njimi jedinimi — opredjeljuju kulturni razvitci n. pr. dvaju narodâ, te da promotrimo, u čem su si slični, u čem se pako razlikuju?

Glede sravnjivanja — u koliko bi bilo neobhodno potrebno — iztaknuo sam staru slovenštinu, nazivajuć tako po Miklošiću jezik panonskih Slovenacâ i držeć ovu teoriju o domovini slovenskog crkvnog jezika mnogo vjerojatnijom od protivne bugarske, po kojoj su onim jezikom govorili bugarski Slovjeni po prilici u 9. stoljeću — mnogo vjerojatnijom velim, ne više.¹⁾ U svakom slučaju pako pravo tvrdi Miklošić (Altslov. Formenlehre im Paradigmen, Einleitng XXXI,) „da je glagolita clozianus i što mu je blizu u glagolskom i ćirilskom

¹⁾ Ovu vjerojatnost znamenito povećava i najnovija razprava V. Jagića: *Wie lautete ꙗ bei den alten Bulgaren?* (Archiv f. sl. Ph. III. 312–57).

pismu — temelj historičke t. j. znanstvene grammatike slavenskih jezika.“ Stoga je čisto naravno, da se pri sravnjivanju mora uzimati najviše u obzir jezik ovih spomenika.

Glede štivâ, nuždih za praktično poznavanje slavenskih jezika, biti će poteškoća, budući shodne čitanke kod nas u Hrvatskoj nema. Nadam se ipak, da ćemo i bez nje svladati — barem donekle — postojeće nemale poteškoće.

Još nešto mala o metodu. U buduće biti će mi pravilom kratko opetovanje najglavnijeg sadržaja na kraju svakog predavanja ili početkom novog t. j. opetovanje točaka, najvažnijih za praktične naše svrhe, kojimi svrhama i molim, da me izvolite izpričati, ako bi ovaj način pokazao se možda ne dosta visokim i znanstvenim. Pismom i pravopisom služiti ću se onimi, koji rabe u dotičnom jeziku. Samo za staroslovenštinu rabiti ću Miklošićevu transkripciju kod onoga što ću pisati na ploči. Po mogućnosti ću i naglašene slovke bilježiti, osobito u novoslovenštini, bugarštini i ruštini.

Ovo malo, što sam kazao o planu i metodi svojih predavanja, očevidno nije podpuno, definitivno, i ja si pridržavam slobodu, da promienim, što mi se bude svidjelo nuždnim po iskustvu ili po drugih obzirih. Osobito pako opetujem, da ću se uvijek starati, da u granicah svoje čedne zadaće udesim svoj rad u suglasju sa g. profesorom Geitlerom prema praktičnoj potrebi, i da bude ovo suglasje za mene čim produktivnijim.

Prelazeć na predmet objavljenog predavanja, smatram svojom dužnošću, da učinim kratku opazku ob obliku ove objave.¹⁾ Opazku ovu molim, da primite ujedno za izpričanje u tom smislu, da svega, što biste po obliku objave mogli očekivati, ja vam pružiti neću. U smislu plana i metode svojih predavanja, kako sam jih sada u kratko nacrtao, morati ću se u glavnom ograničiti na oblike ruskoga jezika te ću nastojati, do čim prije možemo preći na čitanje poviesti Turgeneva: Несчастная, koju sam odabrao te preporučio sveučilištnoj knjižari, da ju nabavi, budući je cienom (okolo 1 for. 30 novč.) i time najdostupnija, da je netreba naručivati iz Rusije, nego iz Lipska.

Za uvod kazati ću danas nešto o ruskom jeziku u obće i o pismu.

F. Buslaev (Istoričeskaja grammatika I. 4) tvrdi, da je slavenski (pra-) jezik razpao se na današnja narječja ili jezike već prije pojavljenja Slavenâ u poviesti, da je dakle ruski jezik isto tako samostalan

¹⁾ Slavensko oblikoslovje s obzirom na staroslovenski i ruski jezik.

kao i crkvenoslovenski. Isto tako veli i Miklosić (Altsl. Formenlehre in Paradigmen, Einleitung) „da bijahu slavenski jezici razdijeljeni kao sada već u pradavna vremena i sigurno već prije devetog stoljeća.“

Iz spomenika do XIV. stoljeća doduše vidimo, da su slavenski jezici bili onda si bliži nego sada, ali ujedno, da se strogo razlikovahu među sobom.

Ne znajući pako, kada se je obrazovao jezik, koji se sada zove ruskim, možemo prosljediti, kada se po prilici započe zvati ovim imenom. Ljetopisac Nestor bo pripovieda, da 862 odpremiše „Slověne“ usljed nutrašnje nesloge poslanike k varjažkomu plemenu Rusom, „da dodju imi knjažiti i vladěti“, što i učiniše tri brata sa svojimi družinami, po kojih se i počē zvati zemlja Rusijom, a kašnje i slavenski narod i jezik — ruskimi.

Držeći se izvjestnog pravila, da čim je koji jezik stariji i prvobitniji, tim više se drobi na mjestne govore, možemo kazati, da je i ruski jezik već veoma rano razpao na narječja, iz kojih se obrazovaše osobito ova tri: veliko — malo — i bjelorusko.

Ruski književni jezik razvijaše se na osnovi crkvenoslovenskih knjigâ i pod uplivom mjestnih govora, osobito velikoruskoga jezika, koji se dieli na: 1) moskovsko narječje, 2) na novgorodsko (na sjever od moskovskog), 3) rjazansko (na jugu) i na vladimirsko (na iztoku). Od njih moskovsko najviše učestvovala u obrazivanju ruskog književnog jezika, koji je od njega primio u ostalom i izgovaranje nenačlanjenog *o* kao *a* n. pr. *ролобá* po izgovoru: *ралабá*. Uz moskovsko je najvažnije novgorodsko, osobito bogato pismenimi spomenici od XI-XVI stl. i sahranivše do sada mnogo ostatakâ najstarijeg ruskog jezika.

U svakom jeziku razlikujemo osnovne zakone i onda oblike, na koje djeluju zakoni. Ruski jezik promienio se tekom vremena glede zakonâ malo. U oblicih *дамъ*, *ѣмъ* (stsl. *damъ*, *jamъ*) sahranio se (kao kod nas) do sele znak prve osobe, u drugoj pako promjenio se oblik: *dasi*, *jasi* (*jesi*) u današnji: *дамъ*, *ѣмъ*. Ne može se pako kazati sasvim točno, zašto od nekih oblikâ, podvrženih jednomu te istomu zakonu, jedni žive do sada, drugih je pako nestalo. Znademo samo, da imade tu velik upliv sila porabe, kojom a) su se sahranili do sada oblici n. pr. *duala*: *оба*, *очи* itd. b) a druge padeže zamjeniše višebrojni oblici: *двухъ*, *обѣихъ* itd.

S utratom slovničkih oblikâ, može oslabiti i sila zakonâ. Onda uporaba traži izvan zakona novih sakupljanja glasovâ i rieči, ravnajuć se po novih pravilih. Tako n. pr. ruski jezik, sahraniv samo neke

oblike duala n. pr. два, оба suglasuje samostavnike mužkoga spola s njimi ne u višebroju nego u obliku, sjećajućem nas — kao i kod nas — na dual: два домá — imajuć uz ovo pridavnik u višebroju: два прекрасные домá.

Ova poraba proteže se u ruštini kao i kod nas takodjer na brojnike: три, четыре: три, четыре домá.

Kod ženskoga i srednjega spola pako vidi se dual u ruštini kao i kod nas samo kod brojniká, pridavnici i samostavnici stoje u višebroju: обѣ чистыя руки hrv. obje čiste ruke.

Poraba jezika u širem smislu proteže se i na sva mjestna narječja, u užem pako samo na književni jezik, koji se često više mienja nego njegova narječja. Tako n. pr. književni jezik spreza хотимъ (hrv. hoćemo) хотите, хотятъ (novoslovenski hoté) t. j. oblik treće osobe višebroja upliva i na prvu i drugu. Mjestni govor pako imade kojegdje i pravilno: хотимъ, хотите. Posljednje zahtieva zakon prema staroslovenskomu: hoštemъ, hoštete, a pravilo one prve oblike. Prvi osniva se na stalnih vlastitostih jezika, a drugo zavisi od slučajne, vremenske porabe, koja kako vidimo u navedenom primjeru, može i ne suglasovati se sa zakonom. Isto tako zakon izvedenja zahtieva, da se piše: сдѣлатъ, сдѣсь, budući je prvo sastavljeno sa predlogom съ a drugo sa pokaznim zaimenom съ (koje se sahranilo kod nas n. pr. o oblicih: но́ча-s, лѣто-s itd.) Glasoslovni zakon pako zahtijevao bi, da se с пред д смекча у з. Pravilo medju tim veli, da se imade jedna iz ovih rieči pisati po prvomu zakonu: сдѣлатъ, a druga po drugom: здѣсь.

Može se u obće kazati, da je ruski jezik veoma bogat oblici, koji proizlaze iz raznih istočniká, te su različito obrazovani. Есмь n. pr. jednako je staroslov. obliku, a хотимъ хотите razlikuje se od njega. Sličnih pojavâ imade i kod nas. Ali je medju ruštinom i hrvaštinom ipak jedna veoma važna razlika; da su u prvoj već prilično davno ustanovljena pravila, kojih se imade držati te se drži svaki pisac, medju tim kad kod nas i sami slovničari ne baš riedko prave dosta bitno različita pravila — kadkada dapače u raznih izdanjih jedne te iste slovnice. Još manje pako drže se — kako znamo — svi pisci istih pravilâ. Ovo je priznak mladosti a tko bi mogao komu prestrogo koriti mladost?

Različitost oblikâ je dakle plod istoričkog razvitka jezika i suvremena slovnica svakog književnog jezika je samo jedan dio cjeline t. j. poviesti jezika. Da razumijemo dio, treba se obazirati na cjelinu

te prosliediti promjene prvobitnih, poznatih nam oblikâ, ili onih, iz kojih se daje prvobitan oblik zaključiti sa strogo znanstvenom točnošću. Zašto se piše n. pr. вѣѣ (hrv. vani) sa ѣ razumjeti ćemo tek onda, ako iz pojedinih slučajevâ pronadjemo zakon, po kojem rieči u nekih padežih (gen. dat. ak. lok. instr.) mogu postati prislovi. Tako i znanemo, da je rusko вѣѣ (naše vani) lokal, a вонѣ (naše van) na pitanje kamo: akuzativ.

Poviest jezika dakle uči, kako vidjesmo, da je u najranije doba, poznato nam iz spomenikâ, bogatstvo i raznolikost slovničkih oblikâ najveće i oblici često najsavršeniji. Za to obično razmatramo stare oblike, ne samo da vidimo razvitak suvremenih, nego takodjer, da ih pojмимо.

Prelazim k ruskomu pismu.

Rusi polučise svoje pismo ujedno sa staroslovenskimi knjigami. A prije Slaveni — kako veli komcem IX. ili početkom X. st. mnih Hrabr — „ne iměhą knigъ, ną črętami i rězami čtěhą i gataahą.“ Svih ćirilskih slovâ bijaše spočetka 38, u Ostromirovom evanđelju pako imademo ih 46. Petar V. preobrazi ćirilicu u sadašnje građansko pismo, koje je sličnije latinici nego crkvenoslovensko. Sada broje 35 slovâ sljedećim redom: А а, Б б, В в, Г г, Д д, Е е, Ж ж, З з, И и ѣ, І і, К к, Л л, М м, Н н, О о, П п, Р р, С с, Т т, У у, Ф ф, Х х, Ц ц, Ч ч, Ш ш, Щ щ, Ъ ѡ, Ы ы, Ь ѣ, Э э, Я я, Ю ю, Ѧ ѧ.

Vostokov imade još izicu: Y, y, nalazeću se kao ѧ samo u tudjih riečih te glaseću pred suglasi kao i a pred samoglasi kao v: свѣодѣ, евангеліе. Ѧ glasi kao f: Ѧома = Foma.

Staroslovensko nazivanje slovâ: азѣ, буквы, вѣди itd. u školi kao i u životu malo više rabi te se slova obično zovu kao kod nas.

Samoglasnikâ imade dakle ruski jezik 11 (12): а, е, и і, о, у, ы, э, ѣ, ю, я, y, а poluglasa tri: ѡ, ѣ, ѣ, iz kojih družе se prva dva sa suglasnici, а ѣ sa glasnici n. pr. чѣловѣкъ, кость, бой; і — piše se samo pred samoglasi і pred poluglasnim ѣ: знаніе, Василій. Nepravilno stoji u rieči: мѣръ, kada znači sviet (mundus), da se razlikuje od мѣръ (рах), і u vlastitom imenu: Владимѣръ (kano da je sastavljeno sa imperativom: владѣ і мѣръ te bi dakle značilo: vladaj svietom, što je krivo (sr. Miklošić: Bildung der slav. Personennamen 238 (26).

Ә пише се 1) само почетком nekojih ruskih rieči te se izgovara tvrdo kao njemačko ä: этотъ (ovaj: sr. naše: eto ga) 2) u tudjih riečih: экваторъ, поэзія.

Diele se pako samogласи na 1) tvrde, 2) na odgovarajuće im meke:

1) а, о, у, ы, (ѣ)	} ѣ
2) я, е, и (і), (ѣ)	

Iz ovih ѣ i ѣ за право nisu više slova, nego prvo stoji na kraju rieči poslije tvrdih suglasâ: человекъ, a drugo označuje smekšanje predidućeg suglasа: даль, te stoji takodjer u sredini — najviše poslije л: дальной, pa i poslije: н, г: деньги, судьба; ѣ mjesto ѣ stoji poslije nebnih: ч, ж, ш, щ i zubnog ц na kraju mužkih samostavnika i posjedovnih zaimena u muž. spolu: отецъ (stsl. otecъ) нашъ (stsl. našъ).

Ѣ može biti tvrdo: dat. sg. водѣ i meko: dat. sg. волѣ te glasi kano e osim звѣзды, сѣдла, гнѣзда, цвѣлъ, приобрѣлъ, надѣванъ gdje Ѣ glasi = ě = io. (Буслаевъ истор. грамм. I. 31). U ž. i sr. spolu i u višebroju glase ovi participiji opet pravilno: цвѣла́, о́, и́.

Ы glasi kano уй: мы = муы. Poslije grlenih г, к, х i nebnih ч, ж, ш, щ пише се и mj. ы: ноги́, ча́ши itd.

А glasi kano naše а, samo nenaglašeno više kano е; часи́ (као чеси) у́жасъ (као ужесъ) по: сто́рожа (gen. sg.) = storoža (stražara).

О чује се sasma то́чно u naglašениh slovkah, u nenaglašениh pako glasi po prilici као кратко а: го́рода (sg. gen.) pl. городá (гарада́). Poslije nebnih i ц stoji mj. nenaglašena о — е = по́лемъ по: мечо́мъ.

Рази: ла́дно као: ladno; у glasi као lat. u: зу́бъ.

Ю = ју: юны́й. Njim се pako opisuje i francuzko u i njemačko ü: бю́ро, Бюргеръ.

Я = ја: я́сный; nenaglašeno više kano: је: свяще́нникъ. Повратно заиме kod glagolâ glasi као: ца: говорится.

Е = је: едв́а. Naglašeno е pako glasi pred tvrdimi sugласи i на крају као io: оре́лъ, ещѣ, (poslije nebnih i ц) письмецо́ (sada письмецо́) по: се́рдце.

И = на́шему i, по oblici osobnoga zaimena, који počimlju са п: izgovaraju се ји: имъ, нхъ = јимъ, јихъ, по игла́, не: јигла́.

Opazku Miklošićevu (Vergl. grammatik I. 371), да се њи́ i ий́ пишу, но izgovaraju ой́, треба разумјети тако, да се нити не izgovaraju нити не пишу ой́, ако на njih нема naglasка n. pr. далéкий, по: далекóй.

Glede suglasâ за сада само sliedeće:

1) Tekući л, р, н, izgovaraju se a) meko samo pred mekimi (prejotiranimi) samoglasima: заря. b) (srednje) l tudjih rieči zamienjuje se obično sa лъ: альбомъ; c) tvrdo л (poljski l): голова. Kod р и н u tudjih ovo pravilo ne valja, piše se dakle тонъ a ne možda: тонь.

Алтаръ piše se sa ѣ na kraju, budući je postalo iz i; (Mikl. lex: e germ. ahd. altari).

2) Zubni д, т glase takodjer meko pred mekimi samoglasima: по́лдень, тяжба, inače tvrdo: това́рищъ, долѣ́ i na kraju: молодость, гладъ ne izgovara se niti sasvim meko niti tvrdo.

3) Ustnični п (ф, ѳ) б, в, м glase meko pred nekimi (prejotiranimi samoglasima) пять, тюфякъ, Теодоръ, бѣ́дна, да́вятъ (dave), мягкость. Na kraju pako govori se: нь, бѣ́ itd. kao: нь, бѣ́ itd, n. pr. дробъ kao: дробъ.

4) Jasno se razlikuje mekani izgovor pri grlenih pred mekimi samoglasima: комъ, къ́мъ t. j. s njimi govore se više spreada u ustijuh, a ne u grlu. Osim toga glasi г: a) kao kod nas: ротѡ́въ b) kao mekano h (kao u českom: noha): госпѡ́дъ, Богъ: c) pred г, к, х kao tvrdo h: легко kano: лехѡ́, d) u gen. sg. zaimenâ i pridavnikâ na — ro glasi kao v; ero = evѡ́, нѡ́ваго = нѡ́вова, e) k pred m glasi kao tvrdo h; кто = chto, ч pako kao ш: что = što.

5) Napokon valja isto pravilo glede zviždavacâ: зятъ, целѡ́. Nebni pako ч, ж, ш, щ i zviždavac ц se ne omekšavaju i poslije njih pretvaraju se meki samoglasima u tvrde: я u а, ю u у itd. онѣ́ лѣ́тятъ no: пи́щатъ, ду́шâ itd. samo u tudjih ostaje obična transkripcija n. pr. francuzkog и: брошюра.

Primj. 1) Suglasi д, т, в, л sa mnogimi drugimi suglasi se ne izgovaraju: здравствуй као: zdrastvuj, солнце = sonce, праздникъ = praznik. 2) Suglasi л, р, н, в skoro se sasvim ne čuju po drugih suglasih samo onda, ako stoje na kraju: рубль, корабль, мысль, glase podpuno: rub, korab, mys, a kod жизнь, вѣ́тъ, Петръ, нестръ болѣ́знь čuju se krajni suglasi (osobito н) ipak nešto, premda veoma malo. 3) U prefiksih раз — из вз — воз — pretvara se po izgovoru meki žviždavac u tvrdi te se i piše, ako sliede za njim rieči, počimajuće sa suglasnici к, х, п, т, ц, ч, ш, щ: востѡ́къ (iztok), исповѣ́дь, no: раздирать, возбуждать (probudjati). 4) Biblijske i grčke rieči pišu se po novogrčkomu izgovoru: Исусъ, Варвара, Василий, аминь.

Time, moja gospodo, iscrpljeno je, što sam htio kazati o ruskom pismu i o izgovaranju slovâ. Time i svršujem svoje prvo predavanje na našem sveučilištu, moleć vaše podpore u mojem čednom — u našem skupnom — radu, te želim, da rad ovaj postane sbilja skupnim. Zato s punim osvjedočenjem velim s Millom (I. 251 Rectoratsrede) „da nije stvar učitelja nametati svoje mnijenje nego slušateljevo buditi i gojiti.“

Moja zadaća je skromna, te se valjda kod većine od vas malo ili sasvim ni malo ne tiče onoga predmeta, koji si izabrate glavnom svojom zadaćom. Ali naša zadaća u životu nije samo, da učimo i proučimo tako dobro, kako možemo, onaj svoj predmet, nego da znademo i još nešta iz onih velikih zadaća, koje zanimlju čovječanstvo u obće, zanimlju posebice one ljude i narode, koji su nam blizki po duhu i krvi, s kojimi nas vežu skupni interesi skupan napredak. „Onda — velim opet s Millom — neće vam izostati nagrada, koja smije se zvati nesebičnom, jer nije posljedica plaćanog rada, nego biva u radu neposredno: dublje i svestranije zanimanje, koje ćete osjećati u životu i koje će mu udeseterostručiti vrijednost — vrijednost, koja traje do kraja. Sve samo lične svrhe gube vrijednošću toliko, koliko napredujemo u životu: ovaj jedino ne samo traje nego i raste.“

Dà, moja gospodo, u ovom smislu život čovječanstva raste, raste i naš i mi svi pozvani smo, da i u najčednijem djelokrugu pospješujemo prema svojim silam napredak i procvat svoga naroda i mile nam domovine.

41159

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000380962

482-VT

